

زیتون در دیدگاه طب سنتی ایرانی با محوریت کتاب الشامل الطیبه حکیم قرشی

الف فاطمه نوجوان، ب سید رضا وکیلی نیا*

الف-استادیارگروه آموزشی طب سنتی، دانشکده طب سنتی، دانشگاه علوم پزشکی قم
ب-دانشجوی گروه آموزشی طب سنتی، دانشکده طب سنتی، دانشگاه علوم پزشکی قم

چکیده

سابقه و هدف: برای اهمیت زیتون همین کافی است که قرآن کریم در هفت آیه به آن اشاره کرده است. زیتون گیاهی است متعلق به تیره اولئاسه که میوه، برگ، شاخه، صمغ و روغن آن دارای مصارف غذایی و درمانی می باشد. همچنین دارای جرم روغنی است که موجب همیشه سبزبودن و عدم ریزش برگهای آن می باشد. رژیم غذایی دارای زیتون یا روغن آن (رژیم مدیترانه ای) بعنوان یک منبع اسید چرب غیر اشباع می تواند در کاهش ریسک بیماریهای قلبی -عروقی، فشارخون، دیابت و چاقی موثر باشد. با توجه به اهمیت زیتون این تحقیق در نگرشی دیگر از دید طب سنتی با محوریت الشامل الطیبه حکیم قرشی انجام گرفت. **مواد و روش‌ها:** در این مقاله روش معرفی گیاهان دارویی کتاب الشامل بعنوان الگوی کار قرار داده شده، و در کنار آن از دیگر کتب مرجع طب سنتی مانند مخزن الادویه، تحفه المومنین، ومقالات طبی جدید استفاده شده است.

نتیجه گیری: در برگ و شاخه های زیتون عفوصتی ظاهر است که دلیل قوه قابضه اکثر اجزای این درخت می باشد. زیتون خام ورسیده از نظرنوع و میزان مواد تشکیل دهنده تفاوت اساسی دارند که همین موضوع موجب اختلاف مشهود در طبیعت و خواص آنها می شود. زیتون خام، طبیعت سرد و خشک و زیتون رسیده طبیعت گرم و خشک دارد. خوردن زیتون پرورده (درنمک یا سرکه) به همراه غذا، مقوی معده بوده و به هضم غذا کمک می کند، واز عصاره برگ آن در درمان بیماریهای دهان و دندان استفاده می شود. در صورت داشتن شناخت علمی از طبیعت و خواص قسمت های مختلف گیاه زیتون می توان بهترین استفاده غذایی و دارویی را از این گیاه نمود، وازعوارض ناشی از مصرف نسنجیده و بی مورد آن پیشگیری کرد.

کلیدواژه‌ها: زیتون، طب سنتی، عفوصت، قابض، طبیعت.

تاریخ دریافت: اردیبهشت ۹۵

تاریخ پذیرش: اردیبهشت ۹۶

مقدمه:

وحتی شاخه و صمغ آن هم مصرف درمانی دارند. میوه زیتون حاوی پتاسیم بسیار بالا و عناصر معدنی مهم چون کلسیم، فسفر، منیزیم و آهن می باشد که اثر محافظتی بر روی قلب و عروق و حفظ سلامتی بدن دارند. (۵)

روغن زیتون با طعم و بوی خاص، نقش ویژه ای در حفظ سلامتی بدن دارد. در گزارشات علمی ذکر شده مصرف روغن زیتون در رژیم غذایی موجب ذخیره ترکیبات آن در بدن می شود و در هنگام ایجاد ایسکمی مغزی، این مواد ذخیره شده اثرات سوء ایسکمی را کم کرده وحتی تخریب نورون ها بعد از ایسکمی را نیز کاهش می دهند. وبی دلیل نیست که طبق تعدادی از گزارشات پر فروش ترین روغن در آمریکا و بسیاری

در اهمیت زیتون همین بس که در هفت آیه از آیات قرآن کریم بدان اشاره شده است. (۱) و همچنین احادیث بسیاری در توصیه به مصرف زیتون و اشاره به خواص آن از طریق پیامبر اکرم (ص) و ائمه معصومین (ع) نقل شده است از جمله روایتی از رسول الله (ص) که میفرماید: چه نیکو مسواکی است زیتون، از درختی خجسته، دهان را خوش بو می کند، جرم دندان را می برد، و مسواک من و پیامبران پیش از من است. (۲)

درخت زیتون گیاهی است متعلق به تیره اولئاسه، دارای برگهای کوچک و یکپارچه که رو بروی یکدیگر قرار گرفته اند و همیشه سبز می باشند. استفاده غذایی و دارویی آن غالباً از قسمت های میوه، برگ و پوست آن است. (۳، ۴) البته هسته

میوه به خواص غذایی و دارویی آن اشاره میکند بهره بیشتری برده شد. در ضمن بررسی برخی مقالات و پژوهشهای علمی جدید و مطابقت آنها با منابع طب سنتی، نیز انجام شد تا به یاری خداوند بتوانیم مقاله ای سودمند برای اهل فن و دانشجویان رشته های مرتبط به نگارش در آوریم. متن اصلی کتاب الشامل نوشته حکیم ابن نفیس قرشی که در قرن هفتم هجری قمری نگارش شده است، اساس و محور نگارش این مقاله می باشد. بدین ترتیب که پس از مطالعه مفرد زیتون از این کتاب، ترجمه و تلخیص و نیز مقایسه و تطبیق با سایر کتب مرجع دارویی طب سنتی مانند مخزن الادویه و تحفه المومنین با استفاده از نرم افزار جامع طب سنتی صورت گرفت، و نکات مهم و مرتبط از سایر کتب مرجع استخراج گردید و نهایتاً بعضی از مقالات طبی جدید نیز مطالعه و از نکات مفید و ارزشمند آن استفاده شد.

یافته‌ها و بحث:

ماهیت زیتون:

زیتون گیاهی است متعلق به تیره اولئاسه با نام علمی Olea europaea (۳) دارای درختی بزرگ با چوب سخت که جرم آن روغنی است و لذا قابلیت اشتعال بالایی دارد و بدلیل روغنی بودن برگ آن نمی ریزد و همیشه سبز است. (۱۰)

حکما به دو نوع درخت زیتون بستانی وبری اشاره نموده اند، نوع بستانی دارای درختی بزرگتر و با برگ های درشت تر و آبادتر می باشد.

قوه قابضه اجزاء زیتون بری، بیشتر از نوع بستانی میباشد که این مطلب در درمان اعضای خاص کاربرد دارد. مثلاً از آنجا که قبض شدید برای چشم ناخوشایند است در معالجه امراض این عضو از عصاره برگ زیتون بستانی که قوه قبض کمتری دارد، استفاده میشود. (۱۱) در ادامه جهت روشن شدن بیشتر ماهیت زیتون نگاهی به مراحل رسیدن میوه زیتون بر اساس کتاب الشامل می اندازیم که بدین ترتیب تغییرات تکوینی زیتون و خواص نشأت گرفته از آن بهتر مشخص میشود. میوه زیتون خام در ابتدای تکون، بسیار عفص می باشد و با گذشت زمان رسیده و شیرین می شود. و این برخلاف میوه انگور است که

از مناطق جهان می باشد. (۶) بعلاوه در قدیم از روغن زیتون جهت سوخت و روشنایی هم استفاده می شده است. (۵)

اجزای درخت زیتون دارای طعم تلخ و گس می باشند و خواص دارویی قابض، مقوی، مدر، تب بر، و کاهنده فشار خون به آن نسبت داده شده است. ضمناً برگ درخت زیتون دارای خاصیت گشاد کنندگی عروق سطحی می باشد. از ترکیبات اصلی برگ زیتون اولئوروپین می باشد که اثرات مهم فارماکولوژیک گیاه، مربوط به آن است. (۳) از جمله با توجه به بررسی های انجام شده روی عصاره برگ زیتون، خواص آنتی اکسیدان، ضد التهاب، آنتی آریتمی، ضد میکروبی و ویروسی، کاهنده قند خون و فشار خون مشاهده شده است. (۷)

در دیدگاه طب سنتی ایران، میوه نارس زیتون سرد و خشک و زیتون رسیده گرم و خشک است. برگ درخت زیتون نیز گرم و خشک می باشد. (۸) بر این اساس موارد مصرف متنوع غذایی و درمانی برای اجزای درخت زیتون آورده شده است ولی از طرفی اکثر اوقات علی رغم منافی که برای هر گیاه ذکر می شود مضراتی نیز در استفاده نادرست و نامربوط وجود دارد. در مورد زیتون کاربرد درمانی میوه زیتون، با برگ و یا روغن آن متفاوت است و نیز شکل داروی مصرفی و نحوه استفاده از آن مهم است مثلاً اینکه بصورت جوشانده یا خیسانده و موضعی یا حقنه باشد می تواند تاثیرات متفاوت و گاه متضاد بایکدیگر داشته باشد. (۹)

لذا با توجه به اهمیت زیتون بویژه خواص دارویی آن و روش های درمانی گوناگون ارایه شده در منابع مختلف که گاه در مقایسه آنها تعارضاتی نیز به چشم می خورد این تحقیق انجام گرفت.

مواد و روش‌ها:

تحقیق به روش مطالعه کتابخانه‌ای انجام گرفت. با بررسی علمی و دقیق منابع تخصصی طب سنتی، علی الخصوص کتب حکمای بزرگ و نامدار این رشته مانند ابن سینا، حکیم مومن، عقیلی خراسانی، جرجانی و دیگران، بویژه بازخوانی کتاب گرانقدر و بارزش الشامل فی الصنایع الطبیه، نوشته ابن نفیس قرشی، که بر اساس روشی مستدل و منطقی از اجزای ساختاری

جدول کامل آن که از کتاب مخزن الادویه حکیم عقیلی خراسانی استخراج شده در این قسمت ارائه می گردد.

مواد	فواعل	حرارت	برودت	قوهی معتدله
لطیف	حریف(تند) حار یابس	حامض(ترش) بارد رطب	دسم(چرب) معتدل	
کثیف	مر(تلخ) حار یابس	عفص(گس) بارد یابس	حلو(شیرین) معتدل مایل به حرارت	
معتدل	مالح(شور) حار یابس	قابض(جمع کننده) بارد یابس	تفه(بیمزه) بارد رطب	

طبیعت وافعال کلی زیتون: میوه زیتون خام، سرد و یابس است، علت یبوستش قلت مائیت و کثرت ارضیت است و علت برودتش دهنیت کم زیتون خام است، لذا هوئیتش کم است و اکثر جوهر آن را ارضیت باردهٔ عفصه تشکیل می دهد پس لامحاله سرد است.

میوه زیتون رسیده که سیاه و شیرین است گرم و خشک است. گرمی آن به دو دلیل است: یکی چون حلویت از حرارت معتدل در ارضیت حادث می شود.(جدول ۱) و دلیل دوم اینکه چون دهنیت زیتون رسیده زیاد است .

یبوست آن به دلیل کثرت ارضیت و قلت مائیتش است. اگر کثیر المائیت بود نمی توانست کثیر الدهنیت باشد. کثیر الهوائیت بودن می تواند مزاج زیتون را رطب کند اما از آنجا که زیتون دوا است و هوئیت نقشی در ترطیب بدن ندارد پس زیتون لا محاله یابس است. درواقع زیتون فی نفسه رطب است و به دلیل دوا بودنش یابس است.

میوه زیتون خام، بارد یابس عفص است پس لامحاله: رادع ۱، مکثف ۲، مقوی، قابض و جمع کنندهٔ اجزاء عضو است. و به جهت حرارتش محلل و ملین و بدلیل روغنی بودنش بسیار نرم کننده و در نتیجه سستی آور است.

برگ و شاخه های زیتون نیز مانند زیتون نارس، سرد و خشک هستند.(۱۱)

افعال دارویی میوه زیتون در بدن:

پس از عفوصت ابتدا قابض، بعد ترش (غوره) و سپس شیرین می شود. علت این امر این است که در میوهٔ انگور جزء مائی نسبت به جزء ارضی غلبه دارد به همین دلیل جوهر میوهٔ انگور لطیف و شدید البرد است. (شدید البرد بودن به دلیل جزء مائی است زیرا ماء نسبت به دیگر عناصر اربعه ابرد می باشد) بر این اساس، تلطیف جوهر میوهٔ نارس انگور تحت تأثیر حرارت خورشید بیش از تسخین آن است. و چون قوامش از کثیفی مطلق به اعتدال می رسد، در حالیکه هنوز سرد است، طعم قابض می یابد. با گذشت زمان بر لطافت قوامش افزوده و از برودتش کاسته و لذا حامض می شود چون جوهر حامض لطیف و بارد به اعتدال است.(جدول ۱) درواقع عفوصت زیتون به دلیل غلبهٔ ارضیت بارده و عفوصت حصرم (غوره) به دلیل جمود مائیت است. این مائیت در اثر اندک حرارتی ذوبان یافته و موجب لطافت قوام می شود (جوهر حامض) و با افزایش حرارت مائیت تحلیل بیشتری یافته، دوباره قوام غلیظ می شود و از اثر حرارت بر جوهر غلیظ طعم حلو حادث می گردد.(جدول ۱) به همین دلیل است که میوهٔ انگور در پایان بعد از حموضت، شیرین می شود.

در حالیکه زیتون ارضیت کثیر و قوام غلیظ دارد و علیرغم اینکه غلیظ القوام است، به علت قلیل المائیت بودنش شدید البرد نیست. در واقع غلظت زیتون در ابتدا از برودتش بیشتر است. پس تلطیف قوامش سخت تر از تسخینش است و به بیان دیگر تعدیل دمایش راحت تر از تعدیل قوامش است. به همین دلیل حرارت خورشید، در ابتدا زیتون را حلو و سپس آن را لطیف می کند چون جوهر حلو از جوهر عفص، لطیفتر است. و همین مطلب دلیل حلو شدن زیتون بدون ترش شدن می باشد. زیرا ترشی با لطافت جوهر(که مائیت در آن غلبه دارد) همراه است.

در این هنگام دهنیت زیتون نیز افزایش می یابد چون حرارت مقدار زیادی از مائیت آن را به هوئیت تبدیل کرده و حدوث دهنیت را افزایش می دهد. زیرا جوهر دهن دارای هوئیت کثیر، مائیت قلیل و ارضیت لطیف است و به همین جهت است که از زیتون رسیده روغن بیشتری نسبت به زیتون خام، استخراج می شود.(۱۰) برای درک دقیق تر نحوه تکوین طعم مختلف ،

افعال زیتون در سر: زیتون خام نسبت به زیتون رسیده روغن کمتری دارد لذا پس از خوردن، مقدار کمی از آن به سمت اعضای سر متصاعد شده و تاثیرش در اعضای سر بسیار کم می باشد.

از طرفی ارضیت حارلطیف درون زیتون رسیده، براحتی قابل اشتعال و تصاعد می باشد، لذا پس از رسیدن به معده در اثر گرم شدن، ابخره زیادی از آن متصاعد شده و بسبب اثر گرم می رود که به سبب حرارت و خشکی، مزاج دماغ را فاسد می گرداند. بنابراین خوردن زیتون رسیده موجب صداع (سر درد)، کدورت حواس و تاری دید می شود.

در حالیکه ضماد آرد تهیه شده از میوه زیتون نارس، بر روی زخم های عمیق و چرکین سر موجب بهبودی و پاکسازی آن ها می شود. (۱۰)

افعال زیتون در اعضا قفسه صدری: همانطور که قبلا ذکر شد میوه زیتون بدلیل ارضیت و غلظت زیاد نفوذ بسیار کمی در اعضای دیگر دارد. لذا در مصرف خوراکی، تاثیر آن در اعضای داخل قفسه صدری ناچیز است. ولی ذکر شده اگر هسته زیتون سیاه (رسیده) بتنهایی یا همراه زیتون سوزانده شود، دود آن برای بیماری های ریوی از جمله بیماری ربومفید است که این اثر ناشی از خاصیت تلطیف بهمراه تقویت دود زیتون می باشد. (۱۰)

قابل توجه اینکه حکما خوردن زیاد زیتون را مضر ریه ها دانسته و مصلح آن را عسل ذکر نموده اند. (۱۱)

افعال زیتون در گوارش: در دستگاه گوارش بدلیل آنکه مقدار کمی از زیتون خورده شده، بصورت بخار و دخان بسبب سر و سینه می رود لذا میزان تماس و تاثیر آن بردستگاه گوارش بسیار قوی است.

زیتون نارس شور، بشدت معده را تقویت کرده و اشتها را باز می کند، که بواسطه قوه قابضه و تقویت آن می باشد. (۱۰) و مخصوصا اگر به سرکه پرورده باشند، قوه هاضمه را بیشتر تقویت می نماید. (۱۲)

میوه زیتون رسیده معده را سست کرده، مضر آن است و زود فاسد می گردد و پس از هضم ابتدا به صفرا تبدیل شده و سپس متعفن گشته و تبدیل به سودا می شود. هر دو نوع زیتون

هضم سخت دارند ولی زیتون نارس هضم سخت تری دارد. زیتون سرکه انداخته، هضم بهتری از سایرین دارد. (۱۰)

بهترین میوه زیتون، سبز رسیده آن است که در آب نمک پرورده باشند و همراه غذا خورده شود نه قبل و نه بعد از آن، که در این صورت مقوی معده و اشتهاوراست، ولی از طرفی موجب یبوست، بی خوابی و لاغری می شود. که برای اصلاح عوارض آن می توان از مغز گردو، بادام، انواع روغن ها و سرکه استفاده کرد تا از ایجاد عوارض مذکور پیشگیری نمود. (۱۳)

زیتون یاقوتی رنگ، زیتونی است که هنوز کاملاً نرسیده، لذا موافق معده نمی باشد ولی چون قوه قبض کمی دارد، سرعت هضمش بیش از نارس سبز می باشد.

با توجه به قوه قبض شدید میوه زیتون خام و برگ و شاخه های زیتون می توان آرد هر کدام از آنها را بهمراه آرد جو بصورت ضماد در ناحیه زیر ناف جهت درمان اسهال مزمن بکار برد و همچنین عصاره و جوشانده آنها نیز مفید است. (۱۰)

سایر افعال میوه زیتون: از جمله خواص میوه زیتون اینکه ضماد زیتون نارس جهت درمان سوختگی با آتش مفید است. (۱۱)

حکما به خاصیت محرک باه بودن میوه زیتون اشاره نموده اند و این موضوع در پژوهشهای جانوری انجام شده روی نوعی موش صحرایی بدین شکل آمده که "عصاره برگ زیتون اثرات جانبی دیابت بر میزان گنادوتروپین ها، هورمونهای جنسی و فرایند اسپرماتوزن را کاهش میدهد و باعث بهبود عملکرد هورمونی محور هیپوفیز-بیضه به دنبال القای دیابت می شود." (۷)

حقنه آب نمکی که زیتون در آن پرورده شده باشد جهت درمان بیماری عرق النساء (در دمفصل ران کشیده تا زانو از طرف پشت) مفید است. (۱۲)

قابل ذکر است که ابن سینا در قانون اشاره دارد، خوردن میوه زیتون بدن را از آسیب سرما حفظ می کند. (۱۴) افعال دارویی برگ زیتون در بدن:

افعال برگ زیتون در اعضا سر: مضمضه محلول برگ پخته زیتون در حالیکه هنوز گرم است سردرد ناشی از سرما را تسکین داده و همچنین ریختن آن بر روی سر نیز برای این نوع

سردرد مفید است و در این رابطه داروی ارزشمندی بحساب می آید.

برگ زیتون جویده شده، وقتی روی زخم های داخل دهان و آفت دهانی گذاشته شود سبب ازبین رفتن آنها می شود. برگ زیتون بری بدلایلی که ذکر شد جهت آفت های دهانی و زخم های داخل دهان مفید تر است. همچنین عصاره برگ زیتون یا برگ جویده شده یا پخته شده آن، اگر در دهان نگاه داشته شود جهت کرم خوردگی دندان مفید است. (۱۰)

البته در ذخیره خوارزمشاهی آمده اگر برگ زیتون رادآب غوره بپزند تا مانند انگبین (عسل) شود و بر روی دندان پوسیده قرار دهند موجب افتادن دندان می شود. (۱۲)

عصاره برگ زیتون در بیماریهای چشمی هم کاربرد دارد از جمله اینکه اگر بصورت قطره در چشم چکانده شود جهت زخم های داخل چشم و همچنین ورم های چشمی مفید است. در پماد های چشمی جهت التهاب پلک و درمان زخم های خورنده پلک بکار می رود. و نیز برگ جویده شده آن به همراه آرد جو جهت درمان ضعف عضلات چشم و سستی پلک ها مفید است. گاهی برگ و گل زیتون را با هم یکجا جمع کرده و می سوزانند و سوخته آن جایگزین توتیا در امراض چشمی می باشد.

قطره عصاره برگ زیتون برای زخم های داخل مجرای گوش نیز بسیار مفید است. (۱۰)

سایر افعال برگ زیتون : ضماد برگ درخت زیتون آغشته به عسل بر روی پوست دارای اورام حاره، (بدلیل قوه قابضه آن) موجب تحلیل ورم می شود.

همچنین برگ زیتون آرد شده که بصورت ضماد استفاده شود مانع انتشار بیماری حمزه (سرخ باد)، نمله (بثورات کوچک)، قروح خبیثه (زخمهای متعفن)، نار فارسیه (باد سرخ)، شری (دانه های کوچک و بزرگ مایل به سرخی همراه خارش شدید) و داخس (ورم گرم در بیخ ناخن) در پوست می شود.

و نیز عصاره برگ زیتون بصورت حقنه در درمان زخم های داخلی مقعد و رحم مفید است. (۱۰)

افعال سایر اجزای درخت زیتون در بدن:

صمغ درخت زیتون: صمغ درخت زیتون که شبیه به سقمونیا می باشد و رنگ آن مایل به سرخی است در تقویت ذهن حتی از کندر هم قویتر می باشد. (۱۳)

اکتحال (سر مه کشیدن) صمغ درخت زیتون نیز جهت بیماری غشاوه (تاری دید) و جلا دادن چشم و از بین بردن زخم های چرکین چشمی و بیماری بیاض (سفیدی قرنیه) چشم مفید است. (۱۰)

صمغ درخت زیتون جهت درمان سرفه های مزمن و بلغمی و دفع رطوبات جراحات (زخم ها) و نیز به همراه مرهم جهت رویانیدن گوشت استفاده می شود.

صمغ درخت بری که قویتر است بعنوان مدربول و حمول آن جهت رفع احتباس حیض مفید است. (۱۱، ۱۳)

ریشه درخت زیتون: جوشانده ریشه درخت زیتون، اگر داخل بینی ریخته شود موجب تحلیل رطوبات شده و در درمان زکام مفید است. (۱۱)

مضمضه جوشانده ریشه درخت زیتون به همراه برگ آن، برای تسکین سردرد مفید است. (۱۳)

شاخه ها و سایر اجزای درخت زیتون: ضماد سوخته درخت زیتون روی محل گزیدگی عقرب، برای رفع سمیت آن نافع است. همچنین آزمایشی که هنگام سوزاندن شاخه های زیتون از کنار آن جاری می شود برای درمان جرب یا قوبی (خشونت پوستی با خارش) استفاده می شود.

و نیز رطوبتی که از شاخه های زیتون بدست می آید جهت از بین بردن زخمهای دانه دار سر و بیماری جرب و قوبای پوست سر مفید است. (۱۰)

پاشیدن آب جوشانده اجزای درخت زیتون در اطراف خانه حشرات موذی را دفع می کند.

ضماد هسته زیتون کوبیده شده به همراه بیه و آرد، جهت از بین بردن آثار سفیدک (برص) ناخن مفید است. (۱۱، ۱۳)

نتیجه گیری:

با دقت در مطالب ذکر شده در کتاب الشامل و سایر کتب طب سنتی و نیز نتایج بررسی های علمی جدید روز به روز بر نقش زیتون در حفظ سلامتی عمومی بدن وارگان های

تهیه داروی گیاهی و چگونگی موارد مصرف با توجه به مزاج و شرایط بدنی هر فرد و مقدار مصرف که بایستی از طریق مراجع معتبر علمی بدست آمده و یا توسط متخصصین طب سنتی تجویز شود حائز اهمیت است. چه بسا استفاده نابجا یا بیش از اندازه، سبب بروز عوارض و یا حتی بیماری دیگری در فرد شود.

لذا توصیه میشود فقط در مواردی که اطلاع کافی و دقیق و علمی از نحوه و میزان مصرف وجود دارد اقدام به استفاده از گیاهان دارویی شود. همچنین در مورد استفاده غذایی نیز بایستی به نوع و کیفیت میوه و اینکه در چه زمانی و به چه مقدار مصرف شود می تواند بهترین فایده را برای بدن داشته باشد توجه نمود.

مختلف آن و نیز نقش آن در پیشگیری و درمان بیماریهای مزمن و حاد اعضای مختلف بدن افزوده می شود. بنظر می رسد قوه قابضه زیتون و اجزای درخت آن نقش بارزی در اثرات درمانی آن دارد. به همین علت خواص زیتون نارس با قوه قابضه بالا تفاوت اساسی با زیتون رسیده سیاه رنگ شیرین دارد و موارد استفاده آنها متفاوت است.

دقت نظر حکما در نحوه استفاده صحیح از اجزای گیاهان جهت مداوای امراض مختلف اعضای بدن، بسیار قابل تامل و تحسین برانگیز است و نشان دهنده آگاهی کامل آنها نسبت به مواد موثره گیاهان و روش صحیح بهره برداری از آنها می باشد. در بررسی موارد درمانی ذکر شده در آثار حکما، بنظر می رسد عمده ترین مصارف درمانی زیتون در بیماریهای گوارشی، مسمومیت زدایی، بیماریهای دهان و دندان، بیماریهای التهابی پوست و تقویت سیستم ایمنی بدن باشد.

از طرفی نقش زیتون و روغن آن در رفع مسمومیت های گوارشی و حتی سم عقرب و دفع سایر سموم آزار دهنده بدن انسان نیز قابل توجه خاص می باشد.

پژوهش های علمی جدید بیشتر بر روی آثار اجزاء زیتون بر کنترل دیابت و فشار خون و پیشگیری از چاقی و بیماریهای قلبی متمرکز شده است. از جمله میزان بالای آنتی اکسیدان ها و اسید های چرب اشباع نشده در زیتون و روغن آن، نقش ویژه ای در کنترل دیابت و بیماریهای قلبی و عروقی و فشار خون دارد.

توجه به این نکته حائز اهمیت است که در مورد همه گیاهان دارویی صرف مراجعه به فهرست یک کتاب و یا مقاله مجوزی برای استفاده درمانی نمیشد. بنابراین دقت در نحوه

References:

۱. وحیدی، علیرضا، وحیدی، شهاب الدین: بررسی زیتون در قرآن طب سنتی و طب نوین. خلاصه مقالات همایش ملی فرآورده‌های طبیعی و گیاهان دارویی: ۲۰۱۳، سال اول شماره ۱.
۲. محمدی ری شهری، محمد: دانشنامه احادیث پزشکی. ج. ۲، موسسه علمی، فرهنگی دار الحدیث، قم، ص: ۳۲۷، ۱۳۸۵.
۳. صابری و دیگران: تاثیر برگ گیاه زیتون بر فشار خون‌های ملایم تا متوسط و مقاوم به درمان‌های معمول فشار خون. فصلنامه علمی پژوهشی گیاهان دارویی: ۲۰۰۸، سال سوم، شماره ۲۷، ص ۵۲-۵۹.
۴. زارع، فاطمه و دیگران: تعیین خواص فیزیکی، مکانیکی و آیرودینامیکی چهار رقم زیتون تولید شده در ایران. فصلنامه علوم و صنایع غذایی: پاییز ۹۳، دوره ۱۱، شماره ۴۴.
۵. رضایی اصفهانی، محمد علی و جمعی از پژوهشگران قرآنی: دانش مهر. ج. ۵، پژوهش‌های تفسیر و علوم قرآن. قم، ص: ۱۹۳، ۱۳۸۶.
۶. زمانی، شاهی ح، سلیمانی، زمانی، چوبین: تاثیر مصرف روغن زیتون بر کاهش عوارض سکتة مغزی با تمرکز بر ناحیه هیپوکامپ. مجله علوم تغذیه و صنایع غذایی ایران: ۲۰۱۲، سال هفتم، شماره ۲، ص ۸-۱.
۷. معینی، فاطمه و دیگران: تاثیر عصاره هیدروالکلی برگ زیتون بر روی میزان گنادوتروپین، هورمونهای جنسی و مراحل اسپرماتوژنز در موش صحرائی نر دیابتی. فصلنامه علمی پژوهشی فیزیولوژی و تکوین جانوری: پاییز ۹۳، سال چهارم، ج ۷ (شماره پیاپی ۲۷).
۸. دریایی، محمد: دانشنامه طب اهل بیت علیهم السلام بر اساس طب الأئمه علیهم السلام. پیام کتاب، تهران، ص: ۲۰۸، ۱۳۸۸ ه.ش.
۹. میر حیدر، حسین: معارف گیاهی. ج ۱، دفتر نشر فرهنگ اسلامی، تهران، ص: ۲۲، ۱۳۸۵.
۱۰. ابن نفیس قرشی، علی بن ابی حزم: الشامل فی الصنایع الطبییه. ج. ۱۴، دانشگاه علوم پزشکی ایران، تهران، ص: ۴۲۶-۴۴۱، ۱۳۸۷.
۱۱. عقیلی علوی شیرازی، سید محمد حسین: مخزن الادویه. احمد کبیر و دیگران. هندوستان، کلکته، ص: ۴۸۵، ۱۲۶۰ ه.ق.
۱۲. جرجانی، اسماعیل: ذخیره خوارزمشاهی. ج. ۳، موسسه احیاء طب طبیعی، ص ۶۹۶، ۱۳۹۱.
۱۳. مومن، سیدمحمد: تحفه المومنین. موسسه احیای طب طبیعی. ج. ۱، نوروحی، قم، ص: ۴۶۷، ۱۳۹۰.
۱۴. ابن سینا، حسین: کلیات قانون. شیرازی، ملافتح اله. ج. ۱، دانشگاه علوم پزشکی ایران، تهران، ص: ۲۱۳، ۱۳۸۶.

